

UN STUDIU DE ISTORIE A LITERATURII DRAMATICE ROMÂNEȘTI

Dramaturgia are, în principiu, ca obiect de evaluare critică și de cercetare, un statut privilegiat : ea intră în sfera de preocupări atât a criticului și istoricului literar, cât și în aceea a criticului și istoricului de teatru. Practic însă e genul cel mai neglijat, în mare măsură tocmai din pricina acestei situații privilegiate. Criticul de teatru, care nu este decât rareori și unul literar, „vede” drama din perspectiva spectacolului, iar istoricul se interesează mai cu seamă (cînd nu exclusiv) de instituția teatrală : organizare, repertoriu, tehnică și artă a spectacolului etc. În ce-i privește, criticul și istoricul literar judecă drama în perspectiva operei integrale a scriitorului și în aceea a epocii literare căreia îi aparține, a valorilor reprezentative ale unui moment sau ale unui autor. Și cum la noi, cu foarte puține excepții, drama ocupă un loc secundar în ansamblul creației scriitorilor importanți, atenția care i se acordă este inevitabil mai mică. Istoriile literare sînt în primul rînd istorii ale poeziei și ale prozei. Imaginea mai bogată a procesului de dezvoltare a dramaturgiei românești, de-a lungul unui secol și jumătate, și relieful ei mai clar ar putea fi oferite de o istorie a genului. Însă tipul acesta de istorii literare parțiale, cultivat în alte părți, e la noi evitat, poate din teama de a nu fi învinuiți că mai credem încă în puritatea genurilor. Teamă gratuită, evident, căci oricît s-ar fi modificat structural poezia, proza, drama, cercetarea lor separată rămîne încă posibilă și necesară. O istorie a dramaturgiei românești ar putea revela dimensiunile exacte ale fenomenului, resorturile sale interioare — căci, în afara altor determinări, ținînd de contextul social, de personalitatea autorului etc, drama, ca toate genurile și speciile literaturii, își datorează fizionomia schimbătoare și posibilităților ei specifice, descoperite sau actualizate în funcție și de tradiția proprie, de „istoria” ei ca gen —, oferind totodată, ca orice cercetare istorică, un temei activității critice curente, de atîtea ori nesigură în judecăți și din pricina lipsei de perspectivă istorică.

Alcătuirea unei istorii a dramaturgiei implică în primul rînd extinderea cercetării peste limitele obișnuite în istoriile literare generale și reexaminarea textelor din unghiul specificității genului și al istoriei lui. Fără abandonarea criteriului valoric, se poate realiza, dacă nu descoperirea unor autori neglijăți și modificarea tabloului valorilor, aprecierea mai exactă a operei dramatice a scriitorilor importanți și, în orice caz, o imagine unitară, completă, a unei zone a literaturii române, urmărită și definită ca proces, ca lărgire și diversificare tematică, expresivă etc. și judecată mai sigur și mai nuanțat, prin distribuirea accentelor de valoare cu perspectiva întregului.

O istorie a dramaturgiei românești ar fi una dintre sintezele pe care momentul cultural și ideologic actual le reclamă. Ei i s-ar putea adăuga lucrări de același tip, cu o sferă de cuprindere mai restrînsă (cronologic, tematic etc) și cu o problematică precizată, subordonate aceluiași scop : cunoașterea și valorificarea, de la nivelul actual al cercetării literare și al exigențelor noastre ideologice, a dramaturgiei românești.

Cu interesul deosebit pe care cred că-l merită astfel de sinteze parțiale am citit cartea lui Vicu Mindra — *Clasicism și romantism în dramaturgia românească* (Minerva,

1973). După o activitate de cronicar dramatic de mai mulți ani (strînsă, în parte, în culegerea *Insemnări despre literatură și teatru*, 1961), Vicu Mindra a înclinat tot mai mult spre istoria literară, mai exact, spre istoria literaturii dramatice românești, alcătuiind și prefăcînd ediții, publicînd studii și comunicări ce dovedesc o extindere a preocupărilor spre cuprinderea integrală a fenomenului: „Incursiunile” lui „în istoria dramaturgiei române” (cum și-a intitulat volumul tipărit în 1971) merg „de la Asachi la Camil Petrescu”: studii cu profil variat despre teatrul lui Asachi, Alecsandri, Hasdeu, Eminescu, Caragiale, Delavrancea, Mihail Sorbul, Iorga, Rebreanu, Blaga, Mihail Sebastian, M. R. Paraschivescu, Camil Petrescu și alții. Cartea recentă, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească* (cu precizarea, în subtitlu, *Privire istorică asupra unui secol de literatură teatrală — 1816—1918*), se întemeiază prin urmare pe o cercetare documentară și critică bogată. Vicu Mindra reia aci o materie cu care s-a familiarizat, își lărgeste cercetarea pînă la a-i cuprinde și pe autorii cu totul obscuri astăzi, ca și o mare parte din publicistica teatrală a timpului și-și organizează constatările pornind de la o teză generală în legătură cu dramaturgia românească din primul ei secol de existență. Teza este aceasta: dramaturgia românească s-a constituit și s-a dezvoltat sub semnul unei „relații continue între clasicitate și romanticitate” (p. 8), al unei „vocații lirice” „sistemate corectată în procesul genezelor artistice de o tendință către echilibru”. (p. 7.) Amestecul de romantism și clasicism în literatura noastră pașoptistă a fost observat mereu; autorul cărții de față extinde constatarea, în ce privește dramaturgia, la un întreg secol și, ceea ce e mai important, pune un accent apăsător pe relația dinamică dintre elementele acestui amestec, înțeles ca „simbioză”, nu ca juxtapunere, și-și susține teza printr-o demonstrație amplă și riguros organizată. După afirmarea tezei într-un scurt prim capitol (*Vocație lirică și echilibru interior*), urmează o deschidere de perspectivă teoretică, prin rediscutarea conceptelor de clasicism și romantism: „Ca istorici ai genului dramatic, ne interesează să căpătăm o imagine clară despre clasicism, despre romantism și — mai ales — despre relațiile acestor categorii estetice cu teatralitatea ca sferă a artei, cu dramaturgia ca ansamblu compozițional specific”. (p. 57.) Autorul dezvoltă o idee limpede despre clasicism și romantism, evitînd aglomerarea stufoasă de „trăsături” și nuanțe, fără a simplifica însă excesiv. Observațiile cele mai substanțiale mi se par cele în legătură cu „teatralitatea”, noțiune prin mijlocirea căreia definirea clasicismului și a romantismului și diferențierea lor sînt fixate în planul dramei, raportate mai strîns la specificul acesteia. Clasicismul și romantismul fiind, în accepția dată la noi de Călinescu și pe care Vicu Mindra o preia, „stiluri fundamentale” ale artei, ce rol revine realismului în configurarea dramaturgiei? Structurile polivalente ale acesteia „se află, cel mai adesea, sub o autoritară dominare clasică sau romantică. Opțiunile realiste se înscriu, de cele mai multe ori, în marginea unuia din cele două mari stiluri, ca factor complementar de o variabilă însemnată”. (p. 65.) Ideea generală, pe care se întemeiază o discuție despre realism, interesînd, și în ea însăși, adică în afara contextului cărții, este aceasta: „Realismul s-a profilat distinct în literatura lumii ca o modalitate de salvare prin esențializare clasicistă a unei aspirații fundamentale romantice”. (p. 59.) Realismul nu este un „stil”, el „indică mai curînd un grad înalt de utilizare a unui anume sistem compozițional și stilistic”, fiind „detectabil mai cu seamă prin frecvența unor procedee înțind în același timp de exactitatea și tipicitatea observației” (p. 60). De aceea „este dificil să concepem o istorie a dramaturgiei realiste (cu toate că unele piese reprezentative nu lipsesc), dar ni se impune firesc o relevare a participațiilor realismului la teatrul neoclasic sau neoromantic din ultimii 150 de ani”. (p. 64.)

După aceste „încercări de precizare teoretică” (cap. *Clasicism, romantism și teatralitate*) autorul urmărește, într-un al treilea capitol, „modul în care relația clasicism-romantism s-a reflectat în paginile criticii literar-dramatice românești” în intervalul 1830—1918.

Textele invocate aparțin lui Eliade, Alecu Russo, C. A. Rosetti, Radu Ionescu, Caragiale, Gherea, Iorga, Macedonski, M. Dragomirescu, Pompiliu Eliade, Rebreanu ș.a., dar și unor Lăzărescu-Laerțiu, Iuliu Roșca, N. Quintescu etc., tendința fiind aceea, amintită, de a acoperi tot cîmpul, fie și numai printr-o „suiță de sondaje”. Se obține astfel o primă confirmare a tezei, textele critice dovedind interferența gustului și principiilor clasice cu cele romantice, în intervalul întregului secol, al unei epoci sau chiar în activitatea unui singur autor, critic sau publicist, dominantă rămînînd totuși orientarea clasicizantă.

Demonstrarea propriu zisă a ideii studiului e întreprinsă în a doua jumătate a cărții (cap. *Clasicism și romantism în textele dramaturgiei române — 1816—1918*). Perfecta stăpînire a materiei literare îi îngăduie autorului un demers critic eliberat de servi-

tutea cronologiei, impunerea unei scheme pe care textele sînt chemate s-o confirme. Mai exact, cîteva moduri ale polarității romanticism-clasicism („Eros și Ethos”, „Istorism și universalitate”, „Vis și luciditate”, „De la melodrama tezistă la conflictul de idei în drama citadină”, „Tendințe contradictorii în comedia și drama țărănească”) sînt ilustrate cu aspecte ale unor piese scrise pe parcursul unui secol, selectate de fiecare dată cronologic. Numărul autorilor este impresionant. — aproape 90 —, iar al textelor, se înțelege, încă mai mare. „Este, desigur, de preferat să ne raportăm la piesele de o verificată consistență artistică — serie Vicu Mindra. —, dar, alături de principalele exemple, nu sînt lipsite de interes nici creațiile mai modeste, care conturează, uneori, prin chiar liniaritatea construcției, evidențele unui fenomen mai general”. (p. 124.) Demonstrația e desfășurată, așa dar, pe o bază foarte largă, sensul ei rămînînd, în fiecare subcapitol, cel știut: simbioza clasicism-romantism, cu predominarea elementului clasic sau cu intervenția decisivă a acestuia în temperarea „vocației romantice” a scriitorilor români. În această demonstrație Vicu Mindra pune o capacitate analitică remarcabilă, spirit al nuanțelor și un limbaj critic caracterizat prin proprietate și suplete. Observațiile în legătură cu opera dramatică a lui Alecsandri, Hasdeu, Caragiale sînt de subliniat în primul rînd.

Riguros organizat și dovedind o preocupare constantă de claritate, străin prin urmare, în substanță și în limbaj, de informal caracteristic multora dintre excursurile în istoria dramaturgiei românești, studiul lui Vicu Mindra ar fi cîștigat, cred, în relief, dacă ideologia literară a unor scriitori și critici de primă însemnătate (Eminescu, Maiorescu, Caragiale, Macedonski, M. Dragomirescu) ar fi fost mai insistent invocată ca argument, ca și creația dramatică a unor autori de mărimea lui Eminescu, Slavici, Macedonski. Fixat în spațiul dramaturgiei, al cărei specific și ale cărei valori — pînă la cele de tot modeste — vrea să le afirme încă o dată, cu argumente noi, sau să le redesopere, Vicu Mindra tinde întrucitva să autonomizeze acest spațiu, să urmărească procesul devenirii dramaturgiei în limitele stricte ale genului. Menținerea în teritoriul dramei și preocuparea de cercetare exhaustivă a lui sînt, evident, pozitive, ducînd la rezultatele pe care le-am subliniat mereu. Însă fizionomia creației dramatice la un moment dat depinde nu numai de orientarea declarată a autorilor și a cronicarilor, ci și de climatul literar general, datorat în primul rînd scriitorilor și criticilor care domină epoca și ale căror idei, chiar dacă exprimate în texte fără legătură directă cu teatrul, sînt mai semnificative decît opiniile autorilor și publiciștilor minori. O istorie, fie și parțială, a dramaturgiei este, implicit, parte integrantă a istoriei generale a literaturii române, din perspectiva căreia se cuvine să-și capete relieful.

Dincolo de asemenea observații, care sînt mai mult de principiu și nu-l privesc decît tangential, studiul lui Vicu Mindra, unul dintre cei mai buni cunoscători ai dramaturgiei românești, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească*, prezentat mai întîi ca teză de doctorat, este o contribuție substanțială la o istorie a genului în literatura noastră, a cărei necesitate am reamintit-o la începutul acestor însemnări.

